ANKARA BAROSU DERGİSİ

Yıl: 71 Sayı: 2013/1 ISSN 1300-9885

Anayasa Mahkemesinin Kamu Görevlilerinin Kişisel Sorumluluğu Konusundaki Yaklaşımının Muhtemel Sonuçları	*Yrd. Doç Dr. M. Ayhan TEKİNSOY*
KİT'ler ve Entellektüel Sermayenin İşletmelere Katkısı: (1923-1939) Dönemine Ait Bir İnceleme	*Yrd. Doç. Dr. Recep YÜCEL*
Ticari Hükümler ve Yeni Anayasada Yer Alması Gereken Ticari Hükümlere İlişkin Bazı Öneriler	*Yrd. Doç. Dr. Ozan CAN* *Yrd. Doç. Dr. H. Gökçe ZABUNOĞLU*
Dış Ticaret İşlemlerine Konulan Ek Mali Yükümlülüklerde Öngörülebilirlik İlkesi Üzerine Bir Deneme	*Yrd. Doç. Dr. Cenker GÖKER*
Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme	*Yrd. Doç. Dr. Özlem TÜZÜNER*
Hukuku Harita Metaforu İle Anlamak	*Yrd. Doç. Dr. Saim ÜYE*
Mecelle ve Fransız Medeni Kanunu Çerçevesinde Vekalet Sözleşmesi	*Dr. Seda ÖRSTEN ESİRGEN*
Roma Hukukunda Adli Teşkilatlanma	*Dr. N. Kağan KOCAOĞLU, Esq.*
Vergi Yargılama Hukukunda Süre ve Ittıla Faktörü	*Av. Veysel GÜMÜŞ*
5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar	*Av. Şamil DEMİR*
İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi	*Av. Coşkun Necmi SAVAŞ*
Demokrasi ve Taşra	*Arş. Gör. Seçil KAVUŞ*
Suç Uydurma Suçu	*Arş. Gör. Haluk TOROSLU*
Adı İnkâr Edilen Millet	*Prof. Dr. Hikmet Sami TÜRK*
Yeni Anayasaya Doğru	*Prof. Dr. Ersan ŞEN*
Hukukçunun Sorumluluğu	*Av. Yekta Güngör ÖZDEN*
Türk Vergi Yargı Sisteminde Delil	*Av. Neslihan ALKAN GÖRKEM*
Loizidou Kararından Bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorununa Etkisi	*Yaprak RENDA*
(Avukatlık Sınavına İlişkin Hükümlerin İptali Bağlamında) Anayasa Mahkemesi Kararlarının Niteliği Üzerine Bir İnceleme	*Av. Coşkun ÖZBUDAK*
Kiracının Özenle Kullanma ve Komşulara Saygı Gösterme Borcu İle Komşuluk Hakkı ve Taşkınlıktan Kaçınma Ödevinin Birlikte Değerlendirilmesi	*Av. Damla MAMÜK*

Ankara Barosu Dergisi'nde yayımlanmakta olan makaleler

TÜBİTAK–ULAKBİM

Veri Tabanında indekslenmektedir.

HAKEMLİ

TÜRK VE İSLÂM HUKUKU BAKIŞ AÇISINDAN EVLENMENİN HUKUKÎ NİTELİĞİ HAKKINDA BİR İNCELEME*

Yrd. Doç. Dr. Özlem TÜZÜNER**

* **Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.**

** Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

ÖZ

Türk Medenî Kanunu ve Kur'an, aile ve evlenme kavramlarını doğrudan tanımlamamıştır. Ancak gerek Türk Medenî Hukuku'nda, gerek İslâm Hukuku'nda, evlilik birliğinin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi konuları düzenlenmiştir. Türk Medenî Hukuku'nda, evlenmenin hukukî niteliği, sözleşme, kurum ve şart tasarruf görüşleriyle açıklanmıştır. Bugün baskın görüş, evlenmenin, medenî hukuk (aile hukuku) sözleşmesi olduğu yönündedir. İslâm Hukuku doktrininde evlenme, devlet otorite ve kontrolünden yalıtılmış bir şekilde, sivil ve özerk bir ortamda cereyan eden sırf medenî bir akit olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Aile, evlenme, hukukî nitelik*

◆◆◆

On the Turkish and Islamic Law's Point of Viewan Investigation About the Qualification Legal of Marriage

ABSTRACT

Turkish Civil Code and Qur'an don't cover directly the concepts of family and marriage. However, both in Turkish Civil Law and Islamic Law, the issues of the realization, function and termination of the marriage union are covered. According to the doctrine of Turkish Civil Law, the qualification legal of marriage is explained by the theses of contract, institution and disposition conditional. In Islamic Law, the marriage is defined as a pure civil contract isolated from the domain of State authority and means of state control, taken a place in a civil and autonomous environment.

Keywords: *Family, marriage, characteristic (qualification) legal*

I. KONUNUN SUNULMASI

İnsan yaradılış itibarıyla medenî bir varlıktır. Bu nedenle toplu hâlde yaşamayı tercih eder. Toplumun en eski ve en alt birimi ailedir[1]. Aile kelimesinin kökeni Arapçadır. Geniş anlamıyla, geçimlerini birlikte temin eden kişilerden oluşan ev halkı anlamına gelir[2]. Geçindirilen, bakılan, nafakası

[1] Dural Mustafa/Öğüz Tufan/Gümüş Alper, Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku, C. III, İstanbul, 2012, s. 1.
Akıntürk Turgut/Karaman Ateş Derya, Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, C. II, İstanbul, 2013, s. 4 *(Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk).*
Velidedeoğlu Hıfzı Veldet, Aile Hukuku, Cüz. I-II, İstanbul, 1960, s. 8 *(Velidedeoğlu, 1960).*
Velidedeoğlu Hıfzı Veldet, Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, C. II, İstanbul, 1965, s. 6 *(Velidedeoğlu, 1965).*
Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 1979, s. 1-4 *(Öztan, 1979).*
Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2000, s. 1-4 *(Öztan, 2000)*
Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2004, s. 1-4 *(Öztan, 2004).*
Köprülü Bülent/Kaneti Selim, Aile Hukuku, İstanbul, 1985-1986, s. 3.
Akıntürk Turgut, Aile Hukuku, Ankara, 1975, s. 3 *(Akıntürk, 1975).*
Akıntürk Turgut, Aile Hukuku, Ankara, 1978, s. 3 *(Akıntürk, 1978).*
Akıntürk Turgut, Aile Hukuku, Ankara, 1978, s. 3 *(Akıntürk, 1996).*
İnan Ali Naim, Medenî Hukuk, Ankara, 2005, s. 181.
Elbruz Leyla, Ailenin hukuk Açısından İncelenmesi İçin Teorik Çerçeve, Ankara, 1981, s. 20.
Jaeschke Gotthard/Berkin Necmettin, Türk Hukuku'nda Evlenme Akdinin Şekli, İstanbul, 1953, s. 5.
Serozan Rona/Hatemi Hüseyin, Aile Hukuku, İstanbul, 1993, s. 8.
Hatemi Hüseyin, Aile Hukuku I *(Evlilik Hukuku)*, İstanbul, 2005, s. 1, 2.
Egger A./Çağa Tahir, Aile Hukuku, Birinci Kısım: Evlenme Hukuku, Zürich, 1943, s. 14.
Şahinkaya Rezan/Kodanaz Altan, Eşlerin Birbirlerini Algılamaları Arasındaki Farklılığın Evlilikteki Başarıya Etkisi, Cumhuriyet Köye, Köylü Kadına ve Türk Ailesine Neler Getirdi, İstanbul, 1986, s. 73-97., s. 73.
Poster Mark, Eleştirel Aile Kuramı, İstanbul, 1989, s. 3; 172.
Cin Halil, İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Ankara, 1974, s. 5, 13.3.2013 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/auhf-yayinlari-arsivi/halil-cin/islam-ve-osmanli-hukukunda-evlenme/kitabin-tamami.pdf adresinden erişildi.
Bayar Mesut, İslâm Aile Hukukunda Karı-Koca Arasında Meydana Gelen Anlaşmazlıklara Önerilen Çözümler, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, S. 5, Nisan 2011, s. 87-111, s. 88, 13.3.2013 tarihinde www.e-sarkiyat.com/makaleler/5.sayi/6.pdf adresinden erişildi.
Serdar İlknur, Koruyucu Aile, Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, İzmir, 2000, s. 467-507, s. 467.
Argun M. Köteli, Evliliğin Hukukî Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler, İstanbul, 1991, s. 13-18.
Yaman Ahmet, İslâm Aile Hukuku, İstanbul, 2008, s. 17, 18, 20.

[2] Cin, s. 5. Bayar, s. 88.
Kurtoğlu Serda, İslâm Hukuku Dersleri, C. I, İstanbul, 1967, s. 85.
Apaydın Yunus, İslâm Hukuku'nda Aile, Günümüzde Aile Uluslararası Aile Sempozyumu, 2-4 Aralık 2005, İstanbul, 2007, s. 135-180, s. 137.

karşılanan kişi topluluğu açıklaması da eklenmelidir[3]. Dar anlamıyla aile, eşler ve çocuklardan oluşan evlilik birliğidir[4]. "*Hukukî olarak ise, aile, evlilik, nesep veya hısımlık gibi yollardan birbirine bağlanmış kişilerin oluşturduğu grup olarak tanımlanmaktadır*"[5]. Bugünkü anlamıyla, aile, "*bir zavallıyı himaye etmek değil, bir yuva kurmak, çocuk yapmak ve onları yetiştirmek*" anlamına gelir; "*aşk ve muhabbet yuvası*" olarak kabul edilir[6]. Gerek Türk, gerek İslâm medenî hukuku, aile ve evlenme kavramlarına kayıtsız kalmamıştır. Her iki hukuk sisteminde de, evlenme, evlilik birliğinin işleyişi ve sona ermesi konuları düzenlenmiştir.

İslâm Hukuku'nun ana kaynağı "Kur'an'da[7] aile terimi bugünkü anlamda yoktur"[8]. Klasik hukuk terminolojisinde, aile terimini kavramlaştırma ihtiyacı duyulmamıştır[9]. Nitekim fıkıhta devlet kavramına da yer verilmemiştir. Buna karşılık, Kur'an'da, evlenmeye ilişkin pek çok ayet bulunmaktadır[10]. Sünnet ve hadis kaynaklarında da, evlenmeye ilişkin pek çok bilgi yer alır. Bu nedenlerle, İslâm Hukuku'nun aile kavramına önem atfettiği kabul edilir[11].

Bahçekapılı Nedim, İslâm Hukuku Açısından Nikâh Akdinde Devlet Kontrolünün Önemi, 13.3.2013 tarihinde www.akademi.nl/sayi6/dusunce.htm adresinden erişildi.
Schacht Joseph, An introduction to islamic law, London, 1966, p. 161.

[3] Hatemi/Serozan, s. 4, 5. Aynı yönde bkz. Hatemi, s. 2, 3.

[4] Hatemi, s. 1. Dural/Öğüz/Gümüş, s. 1. Aynı yönde bkz. Belgesay Mustafa Reşit, Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk, İstanbul, 1963, s. 315.

[5] Köteli, s. 13.

[6] Velidedeoğlu Veldet Hıfzı, Evlenme ve Boşanma Hukukumuzda Medenî ve Cezaî Bakımdan Ne Gibi Tadilâta İhtiyaç Vardır?, Ankara, 1944, s. 11 *(Velidedeoğlu, Tadilâta İhtiyaç)*. "*Hayat arkadaşlığı*" yönünde bkz. Dural/Öğüz/Gümüş, s. 2. Aynı yönde bkz. Serdar, s. 468, 506.

[7] Bu çalışmada kullanılan Kur'an-ı Kerim mealine *(çevirisine)* 13.3.2013 tarihinde www.diyanet.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf adresinden erişilmiştir.

[8] Hatemi/Serozan, s. 4, 5.

[9] Apaydın, s. 138, 139. İnan, s. 182. Aynı yönde bkz.
Karaman Hayreddin, Mukayeseli İslâm Hukuku, C. I, İstanbul, 1982, s. 224.
Ünal Mehmet, Medenî Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi, s. 195-231, s. 197, 13.3.2013 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1977-34-01-04/AUHF-1977-34-01-04-Unal.pdf adresinden erişildi.

[10] Kur'an'da evlenmeye ilişkin ayetlerin bazıları için bkz. Bakara, 187, 226, 232, 234, 240. Nisâ, 2-4, 20-24, 34, 129. Ra'd, 38. Nahl, 72. Mü'minûn, 6. Nur, 3, 6, 7, 32, 33. Rûm, 21. Mâide, 5. Furkân, 74. Şu'arâ, 165, 166. Ahzâp, 4, 6, 37, 50-54. Şûrâ, 11. Mücâdele, 3. Mümtehine, 11. Teğâbun, 14.

[11] Apaydın, s. 139-141. Cin, s. 6, 7. Eşkan, s. 9. Aynı yönde bkz.
Paçacı İbrahim, Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslâm Aile Hukuku *(Evlenme ve Boşanma Örneği)*, İslâm Hukuk Araştırmaları Dergisi, S. 11, Y. 2008, s. 59-92, s. 64, 13.3.2013 tarihinde, www.islamhukuku.com/Uploads/Sayilar/IHAD11__(p59-92)316.PDF adresinden erişildi.
Dağcı Şamil, İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-1, s. 174-237, s. 175, 176, 13.3.2013 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/779/9971.pdf adresinden erişildi *(Dağcı, Sürekli Evlenme Engelleri)*.

Gerek Arap, gerek Türk toplumunda, aile kavramı, İslâm dininin akabinde doğmamıştır; bilâkis, bu kavramın ortaya çıkışı dinden bağımsızdır. Daha doğrusu, aile, dinden daha eski bir üst kimliktir. Bu husus doktrinde, ailenin Hz. Muhammed *(s.a.v.)* icadı olmadığı *(n'est pas une création de Mahomet)* şeklinde açıklanmaktadır[12]. "*Yeryüzüne ilk insanın ayak basmasından itibaren aile kurumu da oluşmuştu*". Arap toplumunda, İslâm dininin gelişiyle, aile kurumu, cahiliye devrinde geçerli olan kurallardan arındırılmış; insanî ve sıcak duyguları besleyen bir kurum mertebesine çıkarılmıştır[13].

Türk toplumunda, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlamak gerekirse, Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'de, aile hukuku bahsine hiç yer verilmemiştir. Mecelle, hukuk ilmine ilişkin genel kaideler yanı sıra, borçlar hukuku ile hukuk muhakemesini konu edinmiştir[14]. Hukuk-i Aile Kararnamesi ise, yalnızca iki yıl yürürlükte kalmıştır[15]. İslâmiyet, Hıristiyanlık ve Musevilik dinlerinin mensubu imparatorluk tebaasının aile hukuku meselelerini, bir tek kodifikasyon altında düzenlemeyi amaç edinmiştir. Ancak Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde, "*nikâh-ı ehliyet, nikâhı memnu olanlar ve nikâhın akdi*" konuları düzenlenmiş olsa da, ne aile, ne de evlenme kavramları tanımlanmıştır[16].

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, ne Mülga Türk Kanunu Medenisi[17], ne de Türk Medenî Kanunu[18], aile kavramına tanım getirmez. Bunun nedeni, aile kavramının, zamana ve yere göre değişen; kısacası, göreceli bir sosyal gerçeklik farz olunmasıdır[19]. Buna karşılık, evlilik birliğinin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi, Türk Medenî Kanunu'nda ayrıntılı hükümlerle düzenlenmektedir *(TMK. m. 118 vd.)*.

Eşkan Selma, İslâm Aile Hukuku'nda Evlilik Engeli Olarak Din farkı Problemi, Ankara, 2007, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 1, 13.3.2013 tarihinde www.belgeler.com/blg/133l/islam-aile-hukukunda-evlilik-engeli-olarak-din-farki-problemi-the-religious-differentiation-of-couple-as-a-prohibitivein-islamic-marriage adresinden erişildi.

[12] Demombynes Gaudefroy Maurice, Les institutions musulmanes, Paris, 1946, p. 131. Aynı yönde görüşler için bkz. Berg l. W. C. Van Den, Principes du droit musulman, Alger, 1956, p. 143.

[13] Yaman, s. 14, 17. Hatemi, s. 3, 4.

[14] Ünal, s. 208. Aynı yönde bkz.
Ural İbrahim/Özcan Salih *(Sadeleştirenler)*, Sadeleştirilmiş Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, İstanbul, 1995, s. 11. İlhan Cengiz, Günümüz Türkçesiyle Mecelle, Ankara, 2011, s. 8, 14, 15.
Hatemi Hüseyin/Gökyayla Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 2. Bası, İstanbul, 2012, s. 2.

[15] Hatemi, s. 3; Karaman, s. 227. Ayrıca bkz.
Ez-Zerka Ahmed Mustafa, Tercüme eden: Armağan Servet, Çağdaş Yaklaşımla İslâm Hukuku, C. 3, İslâm Hukuku'nda Borçlar Genel Teorisine Giriş, İstanbul, 1993, s. 954.

[16] Ünal, s. 210, 224.

[17] RG. 04.04.1926, S. 339; 743 Sayılı Kanun.

[18] RG. 8.12.2001, 24607; 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu.

[19] Öztan, 1979, s. 3. Öztan, 2004, s. 3.

İslâm düşüncesinde, evlenmek insan fıtratına uygundur; yani fıtrî bir düzenlemedir[20]. Ailenin kuruluşu, evlenmeyle gerçekleşir. Evlenmenin dinî ve hukukî boyutu bulunur. Evlenmenin dinî boyutu yanı sıra, hukukî boyutundan da bahsedilir. Taraflara karşılıklı hak ve ödevler yüklemesi itibariyle nikâh, hukukî bir işlemdir. Ancak bu hukukî işlemin niteliği bakımından, fakihler arasında uzlaşma bulunduğu söylenemez[21].

Türk Medenî Kanunu'nda evlenmenin şekli ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir *(TMK. m. 134-144)*. Ancak Kanun, evlenmenin hukukî niteliği hususunda hüküm içermemektedir. Kur'an'da, evlilik birliğinin amacına işaret eden ve evlenmeyi teşvik eden ayetler vardır. Ayrıca eşlerin hak ve görevlerini tayin eden, evlenmesi yasak olan yakınları belirleyen ayetler de bulunmaktadır. Bunlara rağmen, evlenmenin hukukî niteliğini ve kuruluş biçimini tarif eden ayet bulunmamaktadır[22].

Çalışma konusuyla sınırlı olarak, Türk Medenî Kanunu ile Kur'an'ın ayrıştığı nokta, ilkinde evlenmenin şeklinin düzenlenmesi; ikincisinde ise düzenlenmemesidir. Gerçekten, Kur'an'da, borç altına girmenin ve zinanın ispat şekli ayrıntılı biçimde düzenlendiği hâlde, nikâhın şekli konusunda ayet bulunmamaktadır[23]. Hatta iman edenler dürüstçe şahitlik etmeye özendirildiği hâlde[24], nikâhın iki şahit huzurunda kıyılmasına ilişkin bilgiye Kur'an'da yer verilmemiştir. Ancak nikâh ile zina açıklık unsuru sayesinde ayırt edilir. "Evliliğin açıklığı da şahitler ile sağlanır. Hadis ve sünnette, nikâhın iki şahit huzurunda akdedilmesi ve düğünlerin mütevazı bir eğlence içinde yapılması esastır[25].

Evlenme bakımından, Türk ve İslâm Hukuku'nun kesiştiği noktalardan biri, üstünlük sağlayıcı evliliktir. Her iki hukuk düzeninde de, evlenme kadının mevcut aile ilişkilerine üstünlük getirmekte; aslî ailesinden ayrılıp eşinin ailesine geçmesi sonucunu doğurmaktadır[26]. Türk ve İslâm Hukuku, evlenmenin,

[20] Hatemi/ Serozan, s. 5.
[21] Yaman, s. 53.
[22] Kur'an'da bkz. Nur, 3, 32, 33. Rûm, 21. Nisâ, 4, 19, 20, 34, 129, 2, 3, 21-24. Mâide, 5. Aydın Mehmet Âkif, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 2010 *(Aydın, Türk Hukuk Tarihi)*, s. 264. Bayar, s. 89, 90. Paçacı, s. 61. Yaman, s. 19. Belgesay, s. 316, 317.
Ayrıca bkz. Acar İbrahim H., İslâm Hukuku Açısından Nişanlanma, Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, S. 23, Erzurum, 2005, s. 71- 94, s. 75, 76, 13.3.2013 tarihinde http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/ilahiyat/article/view/2986/2882 adresinden erişildi. Bahçekapılı, İslâm Hukuku Açısından Nikâh Akdinde Devlet Kontrolünün Önemi, 13.3.2013 tarihinde www.akademi.nl/sayi6/dusunce.htm adresinden erişildi.
[23] Kur'an'da bkz. Bakara, 282; Nisâ, 15.
[24] Kur'an'da bkz. Nisâ, 135.
[25] Yaman, s. 30, 35-37, 45, 46. Karaman, s. 1/89. Bozkurt Nebi, Hadiste Folklor Eğlence, İstanbul, 1997, s. 56, 57.
[26] Zeydan Abdülkerim, Tercüme eden: Şafak Ali, İslâm Hukukuna Giriş, İstanbul, 1985, s. 139.

taraflara haklar veren ve karşılıklı borçlar yükleyen hukukî işlem olduğu hususunda da örtüşmektedir. Diğer bir kesişim noktası ise, evlenmenin hukukî niteliği hakkındaki suskunluktur.

Nitelik problemleri, ilk ve temel problemlerdir. Bunlarla uğraşılması, pozitif hukuk açısından doğrudan faydalı neticeler vermez. Fakat çözümlenen bütün nitelik problemleri birleştirildiğinde, büyük çerçevede, hukukun amacı çerçevelenmiş olur[27]. Diğer taraftan, bugüne kadar ileri sürülen nitelik teorilerinin, hep birlikte, hukukî kavramları güncellediği; bu kavramlara çağdaş içerikler kazandırdığı dile getirilmelidir[28]. Burada, doktrindeki görüşler ışığında, evlenmenin hukukî niteliği üzerinde çalışılacaktır.

II. TÜRK MEDENÎ HUKUKU'NDA EVLENMENİN HUKUKÎ NİTELİĞİ

Türk Medenî Hukuku'nda, evlilik birliğinin, tüzel kişiliği haiz olmayan, doğrudan doğruya iştirak hâlinde mülkiyete de yol açmayan, kuruluşu izne bağlı olmayan, ancak sona ermesi için hâkim kararına ihtiyaç duyulan bir birlik olduğu dile getirilmiştir[29]. Evlenme sayesinde eşler arasında kurulan ilişkiler, saf *(kişiler arası)* veya malvarlığı aile hukuku ilişkisi yanı sıra; karma aile hukuku ilişkisi şeklinde sınıflandırılmıştır[30]. Her hâlde, "*evlilik münasebeti, kadınla erkek arasında hukuken tanınmış hayat birliğidir*". Bu ilişkinin içinde, gerek bedenî, gerek fikrî paylaşım söz konusudur[31].

Türk Medenî Hukuku'nda, evlilik birliğinin, yani çekirdek ailenin, evlenme ile kurulduğu; evlenmenin, dinî nitelik arz etmediği; resmî ve medenî olduğu herkesçe kabul edilmektedir[32]. Dolayısıyla, tartışmasız olan şudur ki, evlenme,

[27] Aral Vecdi, Hukukta Felsefenin Önemi, İHFM, C. XXXVIII, S. 1-4 Ayrı Bası, İstanbul, 1973, s. 13.

[28] Işıktaç Yasemin, Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorunluluğu, Prof. Dr. Vecdi Aral'a Armağan, Kocaeli, 2001, s. 127-132, s. 129.

[29] Hatemi/Serozan, s. 3, 4. Ayrıca bkz. Hatemi, s. 30.

[30] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 5.

[31] Egger/Çağa, s. 21, 22. Akıntürk, 1975, s. 51. Akıntürk, 1978, s. 53. Akıntürk, 1996, s. 53; Elbruz, s. 26. Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk, s. 236. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 59.

[32] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 11. Jaeschke/Berkin, s. 14. Egger/Çağa, s. 18, 19. Hatemi/Serozan, s.3, 4, 72. Öztan, 1979, s. 3, 99. Öztan, 2004, s. 2, 5, 96. Velidedeoğlu, Tadilâta İhtiyaç, s. 6.
Aynı yönde ayrıca bkz. Helvacı Serap/Erlüle Fulya, Medenî Hukuk, İstanbul, 2011, s. 141.
Kaneti Selim, Türk Medenî Kanunu'nun Atatürk İlkeleri Işığında Yorumlanması, s. 59-69, s. 66, 13.3.2013 tarihinde http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmecmua/article/view/4191/3784 adresinden erişildi.

medenî hukuk işlemidir; idarî hukuku işlemi değildir. Fakat bu hukukî işlemin türü bakımından birlik olsa da; niteliği konusunda, farklı görüşler ileri sürülmüştür. Evlenmenin, doğal hukuk kurumu olduğu yönündeki Hristiyanlık dininden kalma eski teori geçerliliğini yitirmiştir. Evliliğin Hristiyanlık dini sayesinde, tek eşli ve ahlaki boyut kazandığı iddiası kabule şayan değildir. Çünkü sözleşme de bizzat doğal hukuk kurumudur[33]. Öyleyse, bu konuda, doğal hukuktan yardım alınabilir; ancak evlenmenin hukukî niteliğini doğal hukuk kurumu şeklinde kısaltmak mümkün değildir[34].

Evlenmenin hukukî niteliği, doktrinde, "*sözleşme*", "*müessese*" ve "*şart tasarruf*" teorileriyle izah edilmiştir. Yargıtay, evlenmenin sözleşme olduğu görüşündedir. İçtihadı birleştirme kararında, evlenmenin, idarî nitelik taşımadığı; tarafların, memurun önünde ve iki şahidin huzurunda evlenme bağlarıyla birleşmek hususundaki karşılıklı iradelerini sözle beyan etmesinden ibaret olduğu açıklanmıştır[35].

Evlenmenin hukukî niteliğini sözleşme sayan görüşe göre, evlenme, nişanlıların iradelerini kanunun öngördüğü şekle uyarak karşılıklı ve birbirine uygun surette açıklamalarıyla meydana gelir. Evlenme sözleşmesinin akdedilmesinde, memurun beyanı kurucu unsur değildir. Evlenme sözleşmesinden, eşlerin birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri doğar. Ancak evlenme sözleşmesi, bazı bakımlardan borçlar hukuku sözleşmelerinden farklılık gösterir. Meselâ evlenme sözleşmesinin şarta veya vadeye bağlanması mümkün değildir[36].

"*Müessese (kurum)*" görüşüne göre, evlilik tarafların açık irade beyanlarıyla kurulan bir müessesedir. Çünkü evlilik birliği, müessese kavramının üç unsurunu, yani teşebbüs, sosyal çevre ve organize kudret unsurlarını barındırır.

Resmî akitle bağlı olmayan "*çiftlerde, kadın kendi durumunun bir fahişeninkinden farksız olduğunu bilseydi, derhâl medenî nikâh yaptırmaya teşebbüs eder*" yönünde bkz. Velidedeoğlu, Tadilâta İhtiyaç, s. 17.

[33] Hatemi/Serozan, s. 72. Aynı yönde bkz. Egger/Çağa, s. 26.

[34] Hatemi/Serozan, s. 72.

[35] Yarg. HGK., T. 14.6.1965, 1965/3 E., 1965/3 K., 13.3.2013 tarihinde www.kanunum.com/Yargitay/19653/Ictihatlari_Birlestirme_HGK_1965-3_E._19653_K._14061965_T_xxxvid334414_xxmid334414_search adresinden erişildi.
Aynı içtihat için ayrıca bkz. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 60.
Aynı yönde bir başka içtihat için bkz. Yarg. HGK., T. 13.12.1985, 1985/4 E., 1985/9 K., 13.3.2013 tarihinde www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=10771 adresinden erişildi.

[36] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 5. Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk, s. 236. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 9, 59. Helvacı/Erlüle, s. 141. Feyzioğlu, s. 83. Hatemi/Serozan, s. 72, 20. Köprülü/Kaneti, s. 5, 65. Velidedeoğlu,1960, s. 44. Velidedeoğlu,1965, s. 50, 51.
Öztan, 1979, s. 2, 95. Öztan, 2000, s.60, 61. Öztan, 2004, s. 2, 96. Akıntürk, 1975, s. 9, 51. Akıntürk, 1978, s. 9, 54. Akıntürk, 1996, s. 9, 53. Jaeschke/Berkin, s. 8. Dağcı, s. 1177, 178. Egger/Çağa, s. 12.
Tekinay Selâhattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, İstanbul, 1990, s. 65.

"Daha çok Fransız hukukçuların benimsediği bu görüş, evlenmeyi bir sözleşme olarak kabul etmemekte; kurum olarak vasıflandırmaktadır. Zira sözleşme yapanlar, sözleşmenin içeriğini serbestçe düzenleyebilirler. Oysa evlilik statüsü emredici hükümlerle düzenlenmiş olup, eşler bu statüde istedikleri değişikliği yapamazlar. Evlenmeyle aile kurumu kurulur. Bu kurumun kendine özgü menfaatleri vardır. Kurumun menfaatleri, onu meydan getiren bireylerin menfaatlerinden ayrıdır". Bu görüş, evliliğin hukukî niteliğini açıklamadığı; yalnızca birlikteliği açıkladığı için eleştirilmiştir[37].

"*Şart tasarruf*" görüşüne göre, evlenme, ne idare hukukuna, ne de özel hukuka özgü bir akittir. Bu statünün hükümleri önceden genel ve objektif olarak devlet tarafından tayin ve tespit edilir, emredici hukuk kurallarıyla düzenlenir. Buna göre, evlenme, hükümleri önceden devlet tarafından emredici şekilde belirlenmiş şart tasarruftur. Eşler, hiç kimse tarafından değiştirilemeyen, şartları önceden tayin edilmiş bir statü içerisine, kendi beyan ve iradeleriyle değil, bilakis evlendirme memurunun beyanıyla girerler. Evlenme akdinin şart tasarruf olduğu görüşü de eleştirilmiştir. Çünkü evlenen kişiler, iradeleri hür ve reşit kişiler olup, evliliğe karar verirken eşit durumdadır. Eşlerin hür iradeleriyle kurulan evlenme akdinin, memurun beyanıyla girilen şart tasarruf olarak kabulü mümkün değildir[38].

Türk hukuk doktrininde, aile hukuku, özel hukukun diğer dallarından, özellikle borçlar hukukundan bağımsız ve müstakil bir hukuk dalı olarak kabul edilmektedir. Bu kabulün gerekçesi şöyledir. Borçlar hukukunda, genellikle, ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesiyle biten, yani ani ve geçici görünüm arz eden hukukî ilişkiler söz konusudur. Oysa evlenme akdinin inşasında "*süreklilik*" aranır. Kısaca, evlilikte süreklilik esastır[39]. Bu nedenle, hususî ehemmiyeti haiz olan ve uzun yıllar geçerli kalması ümit edilen evlenmede,

[37] Saymen Ferit Hakkı/Elbir Halid Kemal, Türk Medenî Hukuku, C. III, Aile Hukuk, İstanbul, 1960, s. 70. Feyzioğlu Necmettin Feyzi, Aile Hukuku, İstanbul, 1986, s. 83. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 60.
Öztan, 1979, s. 97. Öztan, 2000, s. 62; Öztan, 2004, s. 98. Velidedeoğlu, 1960, s. 44. Köprülü/Kaneti, s. 66. Akıntürk, 1975, s. 52. Akıntürk, 1978, s. 54. Akıntürk, 1996, s. 54. Cin, s. 27.
Ayrıca bkz. Helvacı/Erlüle, s. 141. Köteli, s. 8-12, 44-48.

[38] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 45. Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk, s. 236. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 60, 61. Saymen/Elbir, s. 71, 72. Helvacı/Erlüle, s. 141. Köteli, s. 41-44.
Öztan, 1979, s. 97, 98. Öztan, 2000, s. 63, 64. Öztan, 2004, s. 98, 99. Feyzioğlu, s. 93. Köprülü/Kaneti, s. 66; Akıntürk, 1975, s. 52. Akıntürk, 1978, s. 54. Akıntürk, 1996, s. 54, 55. Cin, s. 27, 28.

[39] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 5. Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk, s. 236. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 9, 60. Helvacı/Erlüle, s. 141.
Köprülü/Kaneti, s. 5, 65. Velidedeoğlu, 1960, s. 44. Feyzioğlu, s. 83. Hatemi/Serozan, s. 20. Egger/Çağa, s. 12. Öztan, 1979, s. 2, 95. Öztan, 2000, s.60, 61. Öztan, 2004, s. 2,

muvazaa iddiası dermeyan edilemez; gizli bir sözleşmeyle bile evlenmenin hüküm ve tesiri bertaraf edilemez[40].

Evlenme sözleşmesini, "*aile hukuku akdi*" sayan görüşün temeli, aile hukukunu, borçlar hukukundan bağımsız telakki eden görüş sayılabilir. Aynı nedenle, doktrinde, eşlerin birbirlerine karşı hakları, terminolojik olarak, alelâde nisbî haklar şeklinde değil, nisbî aile hakları şeklinde vasıflandırılır. "*Meselâ, eşlerden birinin diğerinden sadakat ve destek olma yükümlülüğüne uygun davranmasını isteme hakkı böyledir (TMK. m. 185/3). Burada alacak hakkı değil, şahıs varlığına giren bir nisbî hak söz konusudur*"[41].

Aile hukukunun, özel hukuk dalı olarak kabul edilmesi, yalnızca sistem zorunluluğundan kaynaklanmamaktadır. "*Kanun, aileyi devlet tarafından takip olunan gayeler uğrunda bir alet menzilesine indirmemiş; bilakis karı kocanın hayat birliği olarak ona başlı başına bir varlık izafe etmiştir*"[42]. Aile hukuku akdinde, taraflar iradelerini evlenme yönünde beyan edip etmemekte tam bir serbestiye sahiptir. Ancak bir kere iradeler evlenme hususunda uzlaştıktan sonra, meydana gelen evlilik birliği uyulması zorunlu bir statü olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, evlilik de, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla kurulan bir akittir. Ancak sona ermesi için irade beyanı yeterli olamayıp; hâkim kararı gereklidir. Bu akit borçlar hukukunda benimsenen akit tiplerine benzemeyip, özel bir aile hukuku akdidir[43].

---

96. Akıntürk, 1975, s. 9, 51. Akıntürk, 1978, s. 9, 54. Akıntürk, 1996, s. 9, 53. Jaeschke/Berkin, s. 8. Dağcı, s. 1177, 178.
Ancak turist evlenmelerin, yani gezmek veya ziyaret etmek için gidilen yabancı bir ülkede, birlikte yaşam kurma ve aynı ülkede yaşama niyeti olmaksızın yapılan evlenmelerin, şekli varlığı milletlerarası özel hukuk doktrininde kanunlar ihtilafı noktasında sorun doğurmaktadır *(Odendahl Hanswerner, Türkiye ve Almanya Bağlantılı Olan Aile Hukuku Davalarında Yaşanan Sorunlar, Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı, 18-20 Kasım 2005, İstanbul, 2006, Yayına Hazırlayanlar: Şıpka Şükran, Şensöz Ebru, Şenol Nilay Ayşe, Özbilen Barış Arif, s. 223-237, s. 230, 231)*

[40] Von Tuhr Andreas, Borlar Hukukunun Umumî Kısmı, Birinci Cilt, Tercüme eden: Cevat Edege, İstanbul, 1952, s. 292.

[41] Oğuzman Kemâl M./Barlas Nami, Medenî Hukuk, *(Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar)*, İstanbul, 2012, s. 153.

[42] Egger/Çağa, s. 17.

[43] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 46. Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk, s. 236. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 60. Helvacı/Erlüle, s. 141.Tekinay, s. 65. Hatemi, s. 31. Köteli, s. 31-41. Hatemi/Serozan, s. 72.
Feyzioğlu, s. 93. Öztan, 1979, s. 96. Öztan, 2000, s. 62. Öztan, 2004, s. 97. Köprülü/Kaneti, s. 66, 67. Akıntürk, 1975, s. 52. Akıntürk, 1978, s. 54. Akıntürk, 1996, s. 54. Kaneti, s. 66. Cin, s. 28.

III. İSLÂM HUKUKU'NDA EVLENMENİN HUKUKÎ NİTELİĞİ

Evlenmenin fıkıh sistematiğindeki yeri, özellikle dinî boyutu tartışmalıdır. Bir görüşe göre, evlenmek, her şeyden önce ibadettir. Çünkü evlilik çiftlere dünyevî avantajlar sağlar. Onları huzur içinde ibadet etmeye sevk eder ve zinadan korur. Ayrıca neslin muhafazasını sağlama işlevi de bulunmaktadır[44]. Başka bir görüşe göre, nikâh ibadet değil; muamelattan, yani insanın iş ve pratiğe yönelik amellerinden sayılır[45]. Evlenmek, ahiret işine ilişkin olanlar içinde değil; dünya işine ilişkin olanlar içinde sayılır. Evlenme, dünya işine ilişkin hükümler arasında, şahsın bekasıyla değil; türün bekasıyla bağlantılıdır. Bu anlamda, evlenme, neslin korunması ilkesinin tezahürüdür[46].

İslâm literatüründe, nikâh akdinin "*mülkü müt'ayı müfîd olan, yani kadının kadınlığından erkeğin istifadesini tazammun eden*" akit olduğu yönünde bir görüş aktarılmaktadır[47]. Benzer şekilde, evliliğin, "*bir erkeğin ödeyeceği bedel karşılığında bir kadını kendi hanesine alması ve hukuka uygun olarak onunla cinsel ilişki kurma hürriyetine sahip olması*" şeklinde tanımlanması yoluna da gidilmiştir. Böylece, evliliğin, cinsel ilişkileri hukukileştirdiği ileri sürülmüştür[48]. Ayrıca, evlenme sayesinde, erkeğin erkekliğini, kadının kadınlığını yaşama fırsatı edindiği; bu fırsat üstünlüğünün törenle kutlanmayı hak ettiği de düşünülmüştür[49].

Cinselliği hukukileştirmeye dayalı olarak evliliği açıklayan objektif görüşlerin temelinde, İslâm Hukuku'ndaki kıyas yöntemi ve adalet anlayışı bulunmaktadır. İslâm Hukuku, eşitlik kavramına temkinli yaklaşmakta; eşitliği ilkeleştirmemekte ve göreceli bulmakta; herkesin kendine göre eşitlik anlayışının bulunduğunu dile

[44] Paçacı, s. 64, 65. Apaydın, s. 142, 146. Dağcı, s. 175, 176. Aynı yönde bkz. Eşkan, s. 9. Karaman, s. 229.
Ayrıca bkz. Dağcı Şamil, İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-2, s. 137-194, s. 137, 13.3.2013 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/751/9601.pdf adresinden erişildi *(Dağcı, Geçici Evlenme Engelleri)*.

[45] Karaman, s. 237, dpn. 28/1.

[46] Apaydın, s. 141, 142. Aynı yönde bkz. Eşkan, s. 9. Ünal, s. 197. Ez-Zerka, s. 954. Aynı yönde bkz.
Karaman Hayreddin, Yeni Gelişmeler Karşısında İslâm Hukuku, İstanbul, 1987 *(Yeni Gelişmeler)*, s. 97.

[47] Velidedeoğlu, Tadilâta İhtiyaç, s. 15. Apaydın, s. 147. Yaman, s. 30. Eşkan, s. 11. Demombynes Gaudefroy, p. 135, 136. Karaman, s. 229. Ayrıca bkz.
Hatemi Hüseyin, İslâm Hukuku Dersleri, İstanbul, 1999, s. 182, 183 *(İslâm Hukuku Dersleri)*.

[48] De Bellefonds Y. Linant, Traité de droit musulman comparé, Paris, 1965, p. 23.

[49] Chatila Khaled, Le Marriage chez les musulmans en Syrie, Paris, 1934, p. 11.

getirmekte; kadın ile erkek arasındaki eşitliği, aralarında adaletle iş bölümüne gidilmesinden ibaret saymaktadır[50].

Klasik İslâm Aile Hukuku doktrininde, evlenmenin tanımında, cinsellik vurgusuna önem atfedildiği doğrudur. Ancak bu tanım, nikâhın salt bir yararlanma akdi sayıldığı şeklinde değerlendirilmemelidir. "*Aslında teknik bir gereklilikten kaynaklanmakta olup, evlenmenin ahlaki manevî boyut ve amaçlarının fakihler tarafından ıskalandığı söylenemez*"[51]. Bu teknik gereklilik, nikâh sözcüğünün sözlük anlamından kaynaklanmaktadır. Nikâh, etimolojik olarak, evlenme akdi anlamına geldiği gibi, cinsel ilişki ve ikinin birliği *(deux en tant qu'unité)* anlamlarına da gelmektedir[52]. Esasen, evlenme, "*sadece cinsel bir ortaklık olmayıp, aynı zamanda hayatın her türlü engelini birlikte aşmak, sevinçlerini paylaşmak ve acılara birlikte katlanmak gibi ömür boyu devam edecek olan bir his, duygu ve ideal birlikteliğidir*"[53]. Kur'an'da evlenme, "*huzur bulasınız diye*", "*sevgi ve merhamet*" gibi duygu dolu kelimelerle anılmakta ve "*sağlam bir söz*" olarak sunulmaktadır[54]. Ayrıca, "*evlilik birliğine hudûdullah (Allah'ın tayin ettiği sınırlar) denilmektedir*"[55]. Bu nedenlerle, İslâm Hukuku doktrininde, evlenmenin, medenî hukuk akdinden daha fazlası olduğu; nikâhın sıradan akitleri aştığı ileri sürülmektedir. Böylece, nikâhın ne sırf medenî hukuk muamelesi, ne de sırf ibadet olduğu; her iki unsuru da içinde barındıran özel bir akit olduğu sonucuna varılmaktadır[56].

---

[50] Aile içinde eşitlik hakkında bkz. Ali Hüseyin Mahmood, Ebu Hanife'nin *(İmam-ı Azam'ın İslâm Hukuku ile İlgili Temel Görüşleri, İstanbul, 1988 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, s. 137. Karaman, s. 230.

[51] Apaydın, s. 147.

[52] Apaydın, s. 147; Hatemi, İslâm Hukuku Dersleri, s. 183; Karaman, s. 233. Aynı yönde bkz.
Pansier Jérôme Frédéric/Guellaty Karim, Le droit musulman, 2000, Paris, Chpt. III/I-1.
Devrimci Türk Medenî Hukuku'yla, İslâm Hukuku'nu lağvetmenin amaçlanmadığı; Türk Aile Hukuku'nun devrimci niteliğinin, İslâm Aile Hukuku'na veya "*İlahî–Tabiî Hukuka karşı değil*"; "*toplum yapısına göre belirlenmiş ve örflerden etkilenmiş olan eski bir dönemin hukuk anlayışına karşı*" olduğu yönünde bkz. Hatemi/Serozan, s. 11. Aynı yönde bkz. Kaneti, s. 64.

[53] Cin, s. 42. Karaman, s. 229. İslâm Hukuku'nda evliliğin devamına verilen önem hakkında bkz.
Acar İbrahim H., İslâm Hukuku'nda Evliliğin Sona Ermesi, Erzurum, 2000, s. 17, 20, 21.

[54] Kur'an'da bkz. Rûm, 21; Nisâ, 21. "*Rahmet, meveddet, sağlam bir bağ, sağlam bir teminat*" çevirileriyle aynı sûrelere atıf için bkz. Eşkan, s. 10. Karaman, s. 238.

[55] Topaloğlu Bekir, İslâm'da Kadın, İstanbul, 2008, s. 72.
"*Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir*" *(Kur'an'da bkz. Bakara, 229-330).*

[56] Yaman, s. 30. Karaman, s. 233, 238.

İslâm Hukuku doktrini, nikâhın kıyılması noktasından hareketle, evlenmenin şekline yaklaşmaktadır. Nikâhın kıyılması bakımından tarihte üç çeşit evlilik görülmüştür: hususî, dinî ve medenî evlilik.

Hususî evlilikte, nikâha din adamının katılması gerekmez; evlenecek kişilerin bizzat kendilerinin veya ailelerinin rızalarıyla evlenme gerçekleşir. Dinî evlilikte, din görevlisinin katılımı şart koşulmaktadır. Örneğin, Hristiyanlık dininde, evlenme, ruhanî *(veya ruhban)* denilen din görevlilerinin katılımıyla vücut bulabilen dinî bir muameledir[57]. Medenî evlilik ise, devlet tarafından düzenlenen hukuk kurallarına göre akdedilen ve çoğunlukla da yetkili resmî memurun katılımıyla gerçekleşen bir sözleşmedir. İslâm hukukunda düzenlenen evlilik şekli, kendine mahsus bir akit olmakla birlikte, tarihte anılan dinî evlilik çeşidinden uzaktır[58]. Çünkü İslâm dininde evlenme, devlet otoritesinin ve kontrolünün dışında, sivil ve özerk bir alanda cereyan etmektedir[59]. Hatta literatürde, evlenme engelleri bulunmadığı sürece, kadının nikâhlanma serbestisi bulunduğu; kadının kendi nikâhını dâhi kıyabileceği; bunun günah veya zulüm sayılmayacağı; yalnızca müstahsen olduğu aktarılmıştır[60].

İslâm Hukuku'nda, aile, korunması gereken değerlerin başında gelir. Evlenme, eşlere belirli haklar veren ve sorumluluklar yükleyen, beraberliğin devamlı olmasına imkân sağlayan bir hukukî işlemdir[61]. Hukukî işlem çeşitlerinden "*akit*" terimiyle açıklanan evlenme, aile reisliği dışında, eşlere eşit hak ve sorumluluklar yükler. İslâm'da aile reisinin erkek eş olarak kabul edilmesi, erkek eşe tanınmış bir imtiyaz değildir. Aksine erkek eşe, ailenin idamesi noktasında yüklenen ödevler dolayısıyladır[62]. Evlenme akdi, birbirleriyle evlenmelerine

[57] Karaman, s. 234, 235. Karaman, Yeni Gelişmeler, s. 31. Egger/Çağa, s. 26. Jaeschke/Berkin, s. 6, 7. Cin, s. 4, 132-134. Cin, Mehr, s. 203. Paçacı, s. 66, 67. Hatemi, s. 29. Üçok Çoşkun/Mumcu Ahmet/Bozkurt Gülnihal, Türk Hukuk Tarihi, Ankara, 2010, s. 116. Köteli, s. 24.
Aynı yönde bkz. Kaya Ali, 17. Yüzyıl Bursa Şer'iye Sicillerinin İslâm Aile Hukuku Açısından Tahlili, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, Y. 2008, s. 81-107, s. 85, 13.3.2013 tarihinde http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/ilh/2008-17*(1)*/M5.pdf adresinden erişildi.

[58] Cin, s. 4, 132-134. Karaman, s. 235. Paçacı, s. 66, 67. Üçok/Mumcu/Bozkurt, s. 116. Ansay Sabri Şakir, Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku, Ankara, 2002, s. 215, 216. Acar, s. 87.
Aynı yönde bkz. Egger/Çağa, s. 26. Hatemi/Serozan, s. 74, 75. Hatemi, s. 29. Aksi yönde bkz. Velidedeoğlu, Tadilâta İhtiyaç, s. 6.

[59] Apaydın, s. 143. Karaman, s. 236. Aynı yönde bkz. Hatemi, s. 29.

[60] Ali Hüseyin, s. 135. Buluğa ermiş kadın ve erkek bakımından aynı yönde bkz. Kurtoğlu, s. 86. Aynı yönde bkz. Hatemi, İslâm Hukuku Dersleri, s. 181.
Aksi yönde, İslâm Hukuku'nda, gelinin babasından izin almadan evlenemeyeceği yönünde bkz. Schacht, p. 161, 162; Köteli, s. 28.

[61] Bayar, s. 88.

[62] Hatemi/Serozan, s. 11. Ayrıca Kur'an'da bkz. Bakara, 228.

hukuken bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının sürekli hayat ortaklığı kurmak üzere aralarını birleştiren ve bunun için karşılıklı hak ve görevler belirleyen bağdır[63]. Nikâh, öyle bir sözleşmedir ki, karı ile koca arasında, sosyal menfaatlerden etkilenen, dinî ve ahlaki doğası bulunan hukukî bir bağ kurar[64].

İslâm Hukuku'nda, evlilik, diğer bütün akitler gibi "*sırf medenî*" bir akittir *(contract of civil law)*. Dinî bir merciin müdahalesine bağlı kalmaksızın, iki şahit *(la presence de deux témoins)* huzurunda sadece karşılıklı iki iradenin *(icap ve kabul)* evlenme noktasında birleşmesinden *(consentement au marriage)* ibarettir[65]. Çünkü İslâm'da, din adamları sınıfı mevcut değildir. Hiç kimsenin ilahî aracılık yetkisi *(vasıta salâhiyeti)* bulunmamaktadır. Öyle ki peygamberlere dâhi, yalnızca tebliğ etmek ve tebliğini uygulamak vazifeleri verilmiştir. İslâm, lâik hukuk sistemlerinin bugün benimsemiş olduğu "*medenî evlilik*" müessesesini düzenleyen ilk dindir[66]. Böylece, evlilik, dinî olsun veya olmasın bütün otoritelerin müdahalesinden ayırt edilmiş bir şekilde "*Allah huzurunda ve eşler arasında*" sayılmıştır[67].

---

[63] Yaman, s. 29. Aynı yönde bkz. Karaman, s. 233, 238. Hatemi, İslâm Hukuku Dersleri, s. 181, 182.
Karaman Hayreddin, İslâm Hukuk Tarihi, İstanbul, 1989, s. 81 *(İslâm Hukuk Tarihi)*.
Paşa Sava, İslâm Hukuk Nazariyatı Hakkında Bir Etüd, C. I, Ankara, 1955, s. 197.

[64] Blanc François Paul, Le droit musulman, Paris, 1995, p. 37. Aynı yönde bkz.
Meron Ya'akov, L'obligation alimentaire entre époux en droit musulman hanéfité, Paris, 1971, p. 32, 33.

[65] Aydın, Hukuk Tarihi, s. 264. Karaman, Yeni Gelişmeler, s. 30. Kurtoğlu, s. 96. Cin, 96, 97. Paçacı, s. 72. Apaydın, s. 143, 144. Schacht, p. 161. Pansier /Guellaty, Chpt. III/I-7. Blanc, p. 42. Chatila, p. 269. Üçok/Mumcu/Bozkurt, s. 116. Kaya, s. 85.
Aynı yönde bkz. Martel F./Houdas O., Traité de Droit Musulman, Alger, 1882, p. 173.
Yakut Esra, XIX. Yüzyılda Orta Anadolu Bölgesi'nde Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s. 237-265, s. 242, 13.3.2013 tarihinde www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_10.pdf adresinden erişildi.
Karaman Hayrettin, Evlenme ve Boşanma, www.hayrettinkaraman.net/kitap/gelismeler/0032.htm adresinden 13.3.2013 tarihinde erişilmiştir.
Topçuoğlu Ali Aslan, Yahudilik-Hıristiyanlık ve İslâm Hukukuna Göre Nikâh Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. 10, S. 2, s. 79-120, s. 80, 13.3.2013 tarihinde www.dinbilimleri.com/Makaleler/676199355_1002040074.pdf adresinden erişildi.
Karadöl Bünyamin, Şeyhü'l-İslâm Minkarî-Zâde Yahya Efendi'nin Nikâh Akdi/Evlilik İle İlgili Fetvâları, Adana, 2006, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 26, 13.3.2013 tarihinde, http://cu.mitosweb.com/browse/4088/6110.pdf adresinden erişildi.
Babadan izin alınmasının ve hâkim veya kadı *(magistrat)* önünde kıyılmasının zorunluluk arz ettiği yönünde bkz. Demombynes Gaudefroy, p. 133.

[66] Cin, s. 133. Aydın, Türk Hukuk Tarihi, s. 264. Yakut, s. 242. Karadöl, s. 26.
Ayrıca bkz. Karaman, Evlenme ve Boşanma, www.hayrettinkaraman.net/kitap/gelismeler/0032.htm adresinden 13.3.2013 tarihinde erişildi.

[67] Cin, s. 176, 192. Yakut, s. 249. Karadöl, s. 28, 38. Hatemi, İslâm Hukuku Dersleri, s. 181. Ayrıca bkz.

İslâm dininde, ailenin sürekliliği çok önemlidir. Eşlerin birbirlerine iyi davranmaları tavsiye edilir; geçici ilişkiler için kıyılan nikâhlar geçerli kabul olunmaz[68]. Böylece, evlenme akdi, "*ciddi ve daimi bir hukukî işlem*" kabul edilir[69]. Nitekim Kur'an'da da, çıkması muhtemel sıkıntılara rağmen evlilik birliğinin devam ettirilmesi öğütlenir[70].

İslâm Hukuku'nda, evliliğin öncelikle zorunlu, ayrıca tavsiye niteliğinde borçlar doğurduğu; bu borçların kanunî, dinî ve ahlaki vazifeler şeklinde nitelendirilebileceği açıklığa kavuşturulmaktadır[71]. Öyle ki, evlenme akdinin hükümleri incelenirken, evlilikle birlikte eşler arasında bir takım hak ve borçların ortaya çıktığı; bu hak ve borçların, dinî ve ahlaki yönleri dışında, hukukî ve özellikle malî yönlerinin önem arz ettiği belirtilmektedir. Mehir *(le mahr)* ve nafaka *(la nafaqa)* evliliğin sıhhat şartları arasında değil; hukukî ve malî sonuçları arasında sayılır[72].

Anılan malî sonuçlar, evlenme akdinin tali etkileri *(les effets accessoires)* arasına değil; aslî etkileri *(les effets fondamentaux)* arasına yerleştirilmektedir[73]. Bu malî sonuçlara dayalı olarak, İslâm Hukuku doktrininde, evlenme akdinin, hakları temlik eden sözleşmelerin *(tamlîkât; contrats de transfert de droits)* alt dalı olan karşılıklı borçlar yükleyen sözleşme *(mu'âwadât; contrats à prestations réciproques)*, yani tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme *(contrat synallagmatique)* olduğu ileri sürülmüştür.

Evlenme akdinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak nitelendirilmesinin temel gerekçesi, erkeğin kadına ödemekle yükümlü olduğu mehir kavramının, satım sözleşmesindeki semen *(le dot)* kavramına benzetilmesidir[74]. Kıyas yöntemiyle konuya yaklaşılarak, mehir *(le mahr)* kavramı, kocanın karıya ödemesi zorunlu olan ücret *(le prix que l'époux doit payer à l'épouse)* olarak tarif

---

Cin Halil, İslâm Hukukunda Mehr, s. 199- 254, s. 201, 13.3.2013 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/317/3102.pdf adresinden erişildi *(Cin, Mehr)*.

[68] Cin, s. 27, 43. Paçacı, s. 63. Bayar, s. 91. Yaman, s. 29. Topçuoğlu, s. 81. Dağcı, s. 177, 178. Üçok/Mumcu/Bozkurt, s. 107.

[69] Bayar, s. 88. Cin, s. 43. Yakut, s. 242. Karadöl, s. 26. Yaman, s. 30. Belgesay, s. 321. Ayrıca bkz. Karaman, Evlenme ve Boşanma, www.hayrettinkaraman.net/kitap/gelismeler/0032.htm adresinden 13.3.2013 tarihinde erişildi.

[70] Apaydın, s. 144, 145. Kur'an'da bkz. Nisâ, 19, 35.

[71] Martel/Houdas, p. 171. Blanc, p. 44. Belgesay, s. 315.

[72] Yaman, s. 56. Cin, s. 176, 192. Cin, Mehr, s. 201. Kurtoğlu, s. 87. Aydın, Türk Hukuk Tarihi, s. 283, 284.
Ansay, s. 219. Yakut, s. 249. Karadöl, s. 28, 38. Hatemi, İslâm Hukuku Dersleri, s. 182, 185. Üçok/Mumcu/Bozkurt, s. 109, 114, 115. Zeydan, s. 59; Karaman, İslâm Hukuk Tarihi, s. 81. Berg, p. 147. Meron, p. 33, 37.
Aksi yönde, İslâm Hukuku'nda mehir kavramının evliliğin geçerlik şartı olduğu yönünde bkz. Köteli, s. 29.

[73] Meron, p. 39.

[74] De Bellefonds, p. 24. Meron, p. 32, 33.

edilmiştir[75]. Ancak satım akdi ile evlenme akdinin, şekil, geçerlilik şartları ve sözleşmenin konusu amacı yönlerinden birbirlerine benzemediği de açıklanmaktadır. En can alıcı fark ise, semen olmazsa satım sözleşmesi batıldır; buna karşılık, mehir kararlaştırılmamış veya verilmemiş olsa da evlenme geçerlidir[76].

IV. SONUÇ

Evlenmenin hukukî niteliğini açıklayan görüşler gözden geçirilmiştir. Bu görüşlerin, evlenmenin hukukî niteliğini açıklamakta, çağdaş anlamda yeterli olup olmadığını sınama faaliyeti, uygun kaynakların varlığına ve kullanılmasına bağlı olduğu kadar; bu kaynaklardaki görüşlerin ayrıntılı olarak kıyaslanmasına da bağlıdır[77]. Çünkü evlilik birliği, günden güne yapısal ve fonksiyonel değişikliklere uğrasa da, hâlâ varlığını sürdürmekte ve bireylerin çok yönlü gereksinimlerini karşılamaktadır[78].

Türk Medenî Hukuku'nda, evlenmenin hukukî niteliği hakkında, müessese, şart tasarrufu ve aile hukuku akdi teorileri ileri sürülmüştür. Bugün baskın görüş, evlenme sözleşmesini, ani edimler ihtiva eden borçlar hukuku sözleşmelerinden ayırt etmekte ve aile hukuku sözleşmesi şeklinde benimsemektedir[79]. Bu noktada, evlenme sözleşmesinin süreklilik niteliğine işaret edilmektedir. Evlenme sözleşmesinin sürekli edimler ihtiva etme özelliği, eşleri, klasik anlamıyla ahde vefayı aşacak boyutta bağlayıcı nitelik arz etmektedir. Evlenmedeki bağlayıcılığın klasik anlamıyla ahde vefayı aşması, evlenme akdinin sona ermesinde araştırılmalıdır. Gerçekten, "*bir defa yapıldıktan sonra, artık tarafların iradesi ile bozulamayan yegâne akit evlenmedir*"[80]. Çünkü bu sözleşmenin kuruluşu izne bağlı değildir; ancak sona ermesi için hâkim kararına ihtiyaç duyulur[81].

İslâm Hukuku'nda evlenme, öncelikle akit olarak kabul edilmekte; evlenme akdi, gerek siyasî, gerek dinî otorite ve sınıfların katılım ve müdahalesinden uzak, daimi ve ciddi sıfatlarıyla nitelenmektedir. Evlenme akdinin, aile reisliği dışında, eşlere eşit haklar tanıdığı ve eşit borçlar yüklediği ifade edilmektedir.

[75] Berg, p. 147.
İslâm'dan önce cahiliye devrinde, nikâhın satım akdi gibi yapıldığı; İslâm'ın bunu değiştirdiği yönünde bkz. Karaman, Yeni Gelişmeler, s. 109.
[76] De Bellefonds, p. 25.
[77] Sosyoloji biliminde aile kuramı yönünden bkz. Poster, s. 172.
[78] Şahinkaya/Kodanaz, s. 73.
[79] Dural/Öğüz/Gümüş, s. 46. Öztan, 1979, s. 99. Öztan, 2000, s. 62. Öztan, 2004, s. 97. Feyzioğlu, s. 93. Köprülü/Kaneti, s. 66, 67. Akıntürk, 1975, s. 52. Akıntürk, 1978, s. 54.
Ayrıca bkz. Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk, s. 236. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 61. Helvacı/Erlüle, s. 141. Aynı yönde bkz. Cin, s. 28.
[80] Von Tuhr, s. 155, dpn. 83.
[81] Hatemi/Serozan, s. 3, 4. Aynı yönde bkz. Dural/Öğüz/Gümüş, s. 79.

Evlenme akdinin, yalnızca dinî değil; hukukî, ahlaki ve malî hüküm ve sonuçlarının bulunduğu ortaya konulmaktadır. Özellikle mehir kavramı, evlenme akdinin mameleki yönüne işaret etmektedir ki, malî sonuçlar evlenme akdinin aslî etkileri arasında sayılmaktadır. Çünkü mehir, evlenme akdinin sıhhat şartı olmayıp, geçerli olarak kurulması üzerine, kadının derhal elde ettiği malvarlıksal bir haktır. Erkek eş, kadın eşe olan mehir borcunu, evlenir evlenmez hemen ifa edebileceği gibi; kadın kabul ederse, daha sonra da yerine getirebilir. Hatta ertelenmiş, yani vadeye bağlanmış mehir hakkında, vade geldiğinde, meselâ boşanma esnasında ödenmesi gerektiğinde, paranın değer kaybının dikkate alınacağına dair fetvalar bulunmaktadır[82]. Netice itibariyle, nikâh akdinin mameleki yönünü yadsımayan İslâm Hukuku doktrini, nikâh akdinin, aslen, çocukların yetiştirilmesini sağlayan bir birliktelik türü olduğunu; gerek karı ve kocanın, gerek çocukların ahlâkını güzelleştirdiğini kabul etmektedir[83].

İslâm ve Türk Medenî Hukuku doktrinlerinde ortak söylem, evlenmenin, sözleşme olduğudur ve süreklilik arz ettiğidir. Diğer taraftan, her iki hukuk düzeninde de, evlenme mevcut aile ilişkilerine üstünlük doğurmakta; yeni bir aile yaratmakla, kadının, bulunduğu aileden yeni aileye geçmesi sonucunu doğurmaktadır. Öyleyse, ilk etapta, evlenmenin, sürekli borçlar içeren bir sözleşme olduğu sonucuna varılabilir. Nikâhın kıyılması noktasından hareket edildiğinde, söz konusu iki hukuk sistemi ayrışmaktadır. İslâm Hukuku'nda, evlenme akdi, her türlü dinî veya siyasî otoritenin katılım ve müdahalesinden uzak, kayıtsız şartsız sivil bir sözleşmedir. Buna karşılık, Türk Aile Hukuku'nda, devletin karışması ilkesi geçerlidir[84]; eşler, evlenmek yönündeki olumlu iradelerini evlendirme memuru huzurunda beyan etmelidir *(TMK. m. 142)*. Yetkili memur önünde yapılmayan nikâh, kanun nazarında, hiç yapılmamış hükmündedir. Evlendirme memurunun beyanı değil ama katılımı, evlenmenin kurucu unsurudur[85].

Türk Medenî Hukuku bakımından, müessese ve şart tasarruf teorilerinin eleştirilmesi isabetlidir. Müessese teorisi 1930'ların sonlarında nasyonal sosyalist iktidardan etkilenmiştir. Bu görüşlere göre, "*evliliğin toplumsal değeri haiz olması dolayısıyla, evlilik hukuku eşitlik düzenine dayanan medenî hukuktan farklı konseptlere dayanmalıydı*"[86]. Almanya'da nasyonal sosyalizm zamanında ileri sürülen müessese teorisi evlilik birliğine uygulandığında, taraf iradeleri yok sayılmakta;

[82] Cin, Mehr, s. 204-206, 254. Cin, s. 195 vd. Yaman, s. 57, 58. Karadöl, s. 30, 32, 33. Ansay, s. 219. Üçok/Mumcu/Bozkurt, s. 114, 115. Aydın, Türk Hukuk Tarihi, s. 264, 283, 284. Martel/Houdas, p. 177, 178. Demombynes Gaudefroy, p. 132-134.

[83] De Bellefonds, p. 25-27.

[84] Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 12.

[85] Oğuzman/Barlas, s. 183.

[86] Hohloch Gerhard, Alman Aile Hukuku'ndaki Yeni Gelişmeler *(Reformun Hareket Noktaları, Reformun Gerçekleşmesi ve Diğerleri)*, Çeviren: Şenocak Zarife, s. 369-395, s. 372; 16.3.2013

irade serbestisinin yerini müessesenin gayesi almaktadır. Eşlerin iradelerine değer atfetmekten kaçınılması, toplumları son derece tehlikeli sonuçlara götürebilir. Şart tasarrufu teorisinde de, eşlerin evlenmekle genel ve objektif bir statüye girdiği kabul edilmekte; böylece taraf iradeleri önemsenmemektedir[87]. "*Eşler arasındaki evlilik ilişkisi genel olarak uyulması zorunlu nitelikte kurallar ile düzenlenmiş olsa da, eşler evlenme sözleşmesi ile bir diğer tarafı da devlet veya kamu tüzel kişiliği olan bir kamu hukuku ilişkisine girmiş değildirler*"[88].

"*Evlenmeyi, sağladığı kolaylık ve basitlik nedeniyle, bazı kısıtlamalar yapılması şartıyla, akit görüşü ile açıklamak daha isabetlidir*"[89]. Buradaki kısıtlamalar ifadesiyle kast edilen evlenmenin klasik borçlar hukuku sözleşmelerinden ayırt edilmesi gereğidir. Evlenme sözleşmesinin, ani edimler ihtiva eden satım veya eser gibi sözleşmelerle benzerliği olmadığı aşikârdır. Nitekim İslâm Hukuku doktrininde de, nikâh akdinin satım akdinden farklı yanları bulunduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Her şeyden önce nikâh akdinde, teknik anlamıyla semen yoktur. Çünkü ne mehir, ne de nafaka evlenme akdinin sıhhat şartı değildir; esaslı unsuru sayılmamaktadır[90]. Ayrıca kıyaslanan sözleşmelerin konu ve amaçları da farklıdır.

"*Evlenme bir sözleşmedir. Kişilik işlemi niteliğine sahiptir*" [91]. "*Kişilik işlemi hakkının kullanılması sayılır. Kişi varlığı alanı sözleşmesidir*"[92]. "*Evlenme özel şekil ve hükümlere tabidir. Bu özellik, ona sui generis (türü kendine özel) bir nitelik verir*"[93]. Diğer bir deyişle, "*evlenme, kendine has özellikler taşıyan bir medenî hukuk akdidir*"[94]. Bu tanımlar şöyle birleştirilebilir: "*kendine has özellikler taşıyan (sui generis) bir medenî hukuk sözleşmesi*"[95]. "*Evlilik münasebeti, kadınla erkek arasında hukuken tanınmış hayat birliğidir*". Bu ilişkinin içinde, gerek bedenî, gerek fikrî paylaşım söz konusudur. Bedenî ve fikrî bağlılık, iktisadî bağlılığı

tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1996-45-01-04/AUHF-1996-45-01-04-Hohloch2.pdf adresinden erişildi.

[87] Öztan, 1979, s. 99.

[88] Hatemi/Serozan, s. 75.

[89] Öztan, 1979, s. 99. Öztan, 2000, s. 64. Öztan, 2004, s. 100.

[90] Yaman, s. 56. Cin, s. 176, 192. Cin, Mehr, s. 201. Kurtoğlu, s. 87. Aydın, Türk Hukuk Tarihi, s. 283, 284.
Ansay, s. 219. Yakut, s. 249. Karadöl, s. 28, 38. Hatemi, İslâm Hukuku Dersleri, s. 182, 185. Üçok/Mumcu/Bozkurt, s. 109, 114, 115. Zeydan, s. 59; Karaman, İslâm Hukuk Tarihi, s. 81. Berg, p. 147. Meron, p. 33, 37, 39.

[91] Hatemi/Serozan, s. 75. Evlenme sözleşmesinin, aile hukukunun kişiler arası ilişkiler bölümünde yer aldığı yönünde bkz. Dural/Öğüz/Gümüş, s. 5.

[92] Hatemi, s. 30.

[93] Öztan, 1979, s. 99. Öztan, 2000, s. 64. Öztan, 2004, s. 100.

[94] Akıntürk, 1975, s. 53. Akıntürk, 1978, s. 55.

[95] Tekinay, s. 65. Feyzioğlu, s. 95. Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku, s. 60. Hatemi/Serozan, s. 72, 75. Köprülü/Kaneti, s. 63.

da beraberinde getirmektedir[96]. Eşlerin birbirlerine karşı haklarının, alacak haklarını anımsatacak şekilde nisbî haklar terimiyle ifade edilmemesi; nisbî aile hakları olarak ifade edilmesi bu yüzdendir[97].

[96] Egger/Çağa, s. 21, 22.
[97] Oğuzman/Barlas, s. 153.

KAYNAKÇA

Acar İbrahim H., İslâm Hukuku Açısından Nişanlanma, Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, S. 23, Erzurum, 2005, s. 71- 94, 13.3.2013 tarihinde

Acar İbrahim H., İslâm Hukuku'nda Evliliğin Sona Ermesi, Erzurum, 2000 (Evliliğin Sona Ermesi).

Akıntürk Turgut, Aile Hukuku, Ankara, 1975 (Akıntürk, 1975).

Akıntürk Turgut, Aile Hukuku, Ankara, 1978 (Akıntürk, 1978).

Akıntürk Turgut, Aile Hukuku, Ankara, 1978 (Akıntürk, 1996).

Akıntürk Turgut/Karaman Ateş Derya, Medenî Hukuk, İstanbul, 2012 (Akıntürk/Karaman-Ateş, Medenî Hukuk).

Akıntürk Turgut/Karaman Ateş Derya, Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, C. II, İstanbul, 2013 (Akıntürk/Karaman-Ateş, Aile Hukuku).

Ali Hüseyin Mahmood, Ebu Hanife'nin (İmam-ı Azam'ın İslâm Hukuku ile İlgili Temel Görüşleri, İstanbul, 1988 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Ansay Sabri Şakir, Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku, Ankara, 2002.

Apaydın Yunus, İslâm Hukuku'nda Aile, Günümüzde Aile Uluslararası Aile Sempozyumu, 2-4 Aralık 2005, İstanbul, 2007, s. 135-180.

Aral Vecdi, Hukukta Felsefenin Önemi, İHFM, C. XXXVIII, S. 1-4, Ayrı Bası, İstanbul, 1973.

Argun M. Köteli, Evliliğin Hukukî Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler, İstanbul, 1991.

Aydın Mehmet Âkif, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul, 2010 (Aydın, Türk Hukuk Tarihi).

Bahçekapılı Nedim, İslâm Hukuku Açısından Nikâh Akdinde Devlet Kontrolünün Önemi, 13.3.2013 tarihinde www.akademi.nl/sayi6/dusunce.htm adresinden erişildi.

Bayar Mesut, İslâm Aile Hukukunda Karı-Koca Arasında Meydana Gelen Anlaşmazlıklara Önerilen Çözümler, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, S. 5, Nisan 2011, s. 87-111, 13.3.2013 tarihinde www.e-sarkiyat.com/makaleler/5.sayi/6.pdf adresinden erişildi.

Belgesay Mustafa Reşit, Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk, İstanbul, 1963.

Berg I. W. C. Van Den, Principes du droit musulman, Alger, 1956.

Blanc François Paul, Le droit musulman, Paris, 1995.

Bozkurt Nebi, Hadiste Folklor Eğlence, İstanbul, 1997.

Chatila Khaled, Le Marriage chez les musulmans en Syrie, Paris, 1934.

Cin Halil, İslâm Hukukunda Mehr, s. 199- 254, 13.3.2013 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/317/3102.pdf adresinden erişildi (Cin, Mehr).

Cin Halil, İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Ankara, 1974, 13.3.2013 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/auhf-yayinlari-arsivi/halil-cin/islam-ve-osmanli-hukukunda-evlenme/kitabin-tamami.pdf adresinden erişildi.

Dağcı Şamil, İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-1, s. 174-237, 13.3.2013 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/779/9971.pdf adresinden erişildi (Dağcı, Sürekli Evlenme Engelleri).

Dağcı Şamil, İslâm Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-2, s. 137-194, 13.3.2013 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/751/9601.pdf adresinden erişildi (Dağcı, Geçici Evlenme Engelleri).

De Bellefonds Y. Linant, Traité de droit musulman comparé, Paris, 1965.

Demombynes Gaudefroy Maurice, Les institutions musulmanes, Paris, 1946.

Dural Mustafa/Öğüz Tufan/Gümüş Alper, Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku, C. III, İstanbul, 2012.

Egger A./Çağa Tahir, Aile Hukuku, Birinci Kısım: Evlenme Hukuku, Zürich, 1943.

Elbruz Leyla, Ailenin hukuk Açısından İncelenmesi İçin Teorik Çerçeve, Ankara, 1981.

Eşkan Selma, İslâm Aile Hukuku'nda Evlilik Engeli Olarak Din farkı Problemi, Ankara, 2007, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 1, 13.3.2013 tarihinde www.belgeler.com/blg/133l/islam-aile-hukukunda-evlilik-engeli-olarak-din-farki-problemi-the-religious-differentiation-of-couple-as-a-prohibitivein-islamic-marriage adresinden erişildi.

Ez-Zerka Ahmed Mustafa, Tercüme eden: Armağan Servet, Çağdaş Yaklaşımla İslâm Hukuku, C. 3, İslâm Hukuku'nda Borçlar Genel Teorisine Giriş, İstanbul, 1993.

Feyzioğlu Necmettin Feyzi, Aile Hukuku, İstanbul, 1986.

Hatemi Hüseyin, Aile Hukuku I (Evlilik Hukuku),İstanbul, 2005.

Hatemi Hüseyin, İslâm Hukuku Dersleri, İstanbul, 1999 (İslâm Hukuku Dersleri).

Hatemi Hüseyin/Gökyayla Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 2. Bası, İstanbul, 2012.

Hatemi Hüseyin/Serozan Rona, Aile Hukuku, İstanbul, 1993.

Helvacı Serap/Erlüle Fulya, Medenî Hukuk, İstanbul, 2011.

http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/ilahiyat/article/view/2986/2882 adresinden erişildi.

Hohloch Gerhard, Alman Aile Hukuku'ndaki Yeni Gelişmeler (Reformun Hareket Noktaları, Reformun Gerçekleşmesi ve Diğerleri), Çeviren: Şenocak Zarife, s. 369-395, s. 372; 16.3.2013 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1996-45-01-04/AUHF-1996-45-01-04-Hohloch2.pdf adresinden erişildi.

Işıktaç Yasemin, Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorunluluğu, Prof. Dr. Vecdi Aral'a Armağan, Kocaeli, 2001, s. 127-132.

İlhan Cengiz, Günümüz Türkçesiyle Mecelle, Ankara, 2011.

İnan Ali Naim, Medenî Hukuk, Ankara, 2005.

Jaeschke Gotthard/Berkin Necmettin, Türk Hukuku'nda Evlenme Akdinin Şekli, İstanbul, 1953.

Kaneti Selim, Türk Medenî Kanunu'nun Atatürk İlkeleri Işığında Yorumlanması, s. 59-69, 13.3.2013 tarihinde http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmecmua/article/view/4191/3784 adresinden erişildi.

Karadöl Bünyamin, Şeyhü'l-İslâm Minkarî-Zâde Yahya Efendi'nin Nikâh Akdi/Evlilik İle İlgili Fetvâları, Adana, 2006, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 13.3.2013 tarihinde, http://cu.mitosweb.com/browse/4088/6110.pdf adresinden erişildi.

Karaman Hayreddin, İslâm Hukuk Tarihi, İstanbul, 1989 (İslâm Hukuk Tarihi).

Karaman Hayreddin, Mukayeseli İslâm Hukuku, C. I, İstanbul, 1982.

Karaman Hayreddin, Yeni Gelişmeler Karşısında İslâm Hukuku, İstanbul, 1987 (Yeni Gelişmeler).

Karaman Hayrettin, Evlenme ve Boşanma, www.hayrettinkaraman.net/kitap/gelismeler/0032.htm adresinden 13.3.2013 tarihinde erişilmiştir.

Kaya Ali, 17. Yüzyıl Bursa Şer'iye Sicillerinin İslâm Aile Hukuku Açısından Tahlili, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1, Y. 2008, s. 81-107, 13.3.2013 tarihinde http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/ilh/2008-17(1)/M5.pdf adresinden erişildi.

Köprülü Bülent/ Kaneti Selim, Aile Hukuku, İstanbul, 1985-1986.

Kurtoğlu Serda, İslâm Hukuku Dersleri, C. I, İstanbul, 1967.

Martel F./Houdas O., Traité de Droit Musulman, Alger, 1882.

Meron Ya'akov, L'obligation alimentaire entre époux en droit musulman hanéfité, Paris, 1971.

Odendahl Hanswerner, Türkiye ve Almanya Bağlantılı Olan Aile Hukuku Davalarında Yaşanan Sorunlar, Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı, 18-20 Kasım 2005, İstanbul, 2006, Yayına Hazırlayanlar: Şıpka Şükran, Şensöz Ebru, Şenol Nilay Ayşe, Özbilen Barış Arif, s. 223-237.

Oğuzman Kemâl M./Barlas Nami, Medenî Hukuk, (Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar), İstanbul, 2012.

Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 1979 (Öztan, 1979).

Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2000 (Öztan, 2000)

Öztan Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2004 (Öztan, 2004).

Paçacı İbrahim, Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslâm Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği), İslâm Hukuk Araştırmaları Dergisi, S. 11, Y. 2008, s. 59-92, 13.3.2013 tarihinde, www.islamhukuku.com/Uploads/Sayilar/IHAD11__(p59-92)316.PDF adresinden erişildi.

Pansier Jérôme Frédéric/Guellaty Karim, Le droit musulman, 2000, Paris.

Paşa Sava, İslâm Hukuk Nazariyatı Hakkında Bir Etüd, C. I, Ankara, 1955.

Poster Mark, Eleştirel Aile Kuramı, İstanbul, 1989.

Saymen Ferit Hakkı/Elbir Halid Kemal, Türk Medenî Hukuku, C. III, Aile Hukuk, İstanbul, 1960.

Schacht Joseph, An introduction to islamic law, London, 1966.

Serdar İlknur, Koruyucu Aile, Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan, İzmir, 2000, s. 467-507.

Şahinkaya Rezan/Kodanaz Altan, Eşlerin Birbirlerini Algılamaları Arasındaki Farklılığın Evlilikteki Başarıya Etkisi, Cumhuriyet Köye, Köylü Kadına ve Türk Ailesine Neler Getirdi, İstanbul, 1986, s. 73-97.

Tekinay Selâhattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, İstanbul, 1990.

Topaloğlu Bekir, İslâm'da Kadın, İstanbul, 2008.

Topçuoğlu Ali Aslan, Yahudilik-Hıristiyanlık ve İslâm Hukukuna Göre Nikâh Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C. 10, S. 2, s. 79-120, 13.3.2013 tarihinde www.dinbilimleri.com/Makaleler/676199355_1002040074.pdf adresinden erişildi.

Ural İbrahim/Özcan Salih (Sadeleştirenler), Sadeleştirilmiş Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, İstanbul, 1995.

Üçok Çoşkun/Mumcu Ahmet/Bozkurt Gülnihal, Türk Hukuk Tarihi, Ankara, 2010.

Ünal Mehmet, Medenî Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi, s. 195-231, 13.3.2013 tarihinde http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1977-34-01-04/AUHF-1977-34-01-04-Unal.pdf adresinden erişildi.

Velidedeoğlu Veldet Hıfzı, Aile Hukuku, Cüz. I-II, İstanbul, 1960 (Velidedeoğlu, 1960).

Velidedeoğlu Veldet Hıfzı, Evlenme ve Boşanma Hukukumuzda Medenî ve Cezaî Bakımdan Ne Gibi Tadilâta İhtiyaç Vardır?, Ankara, 1944 (Velidedeoğlu, Tadilâta İhtiyaç).

Velidedeoğlu Veldet Hıfzı, Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, C. II, İstanbul, 1965 (Velidedeoğlu,1965).

Von Tuhr Andreas, Borlar Hukukunun Umumî Kısmı, Birinci Cilt, Tercüme eden: Cevat Edege, İstanbul, 1952.

Yakut Esra, XIX. Yüzyılda Orta Anadolu Bölgesi'nde Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s. 237-265, 13.3.2013 tarihinde www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_10.pdf adresinden erişildi.

Yaman Ahmet, İslâm Aile Hukuku, İstanbul, 2008.

Zeydan Abdülkerim, Tercüme eden: Şafak Ali, İslâm Hukukuna Giriş, İstanbul, 1985.

KISALTMALAR

Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
Chpt	: Chapitre *(Bölüm)*
dpn	: Dipnot
E	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu
İHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K	: Karar
m	: Madde
p	: Page *(Sayfa)*
RG	: Resmi Gazete
s	: Sayfa
S	: Sayı
T	: Tarih
TMK	: Türk Medenî Kanunu
vd	: Ve devamı
Y	: Yıl
Yarg	: Yargıtay